

PARRHESIAS VE DUYGUSAL ZEKA KAVRAMLARINI GAZETECİLİK ETİĞİ BAĞLAMINDA YENİDEN DÜŞÜNMEK

Yrd.Doç.Dr. Sıdıka YILMAZ*

ÖZET

*Gazetecilik her türlü eleştiriye açık sosyal sorumluluğu yüksek ve üzerinde en çok tartışılan mesleklerin başında gelir. Bu metin gazetecilerin meslek pratiklerinde daha ahlaklı olabilmenin koşulu olarak meslek ilkelerinin yeterli olamayacağı iddiasından yola çıkarak; ahlaklı gazeteci olabilmenin yollarını arama girişimi olarak ele alınabilir. Euripides'in **parrhesias** kavramı, yani **doğruyu söylemek** ilkesi ile duygusal zeka kavramları aracılığıyla gazetecilik mesleğini yeniden değerlendirme denemesidir. Modern yaşam önemli ölçüde insanın duygusal yönünü ihmal etmiş ve hayatı aklıyla yaratan insan ile duygularından arınmış bir insan yapısı inşa etmiştir. Oysa Sokrates'ten günümüze pek çok düşünür insanın varoluşsal macerasının en önemli ögesinin duygu olduğunu haykırışlardır. Bu çalışma bu önemli iki kavram etrafında gazetecilik mesleğinin etik boyutunu yeniden düşünme girişimi olarak kabul edilmelidir.*

Anahtar Kelimeler: *Parrhesia*, doğruyu söylemek, duygusal zeka, gazetecilik ve etik

REUNDERSTANDING OF THE CONCEPT PARRHESIA AND EMOTIONAL FEELINGS IN JOURNALISM ETHIC ASPECT

ABSTRACT

*Journalism is one of the jobs which come first in the list for being open for criticism, having higher responsibility in the understanding of social ethics and the most argued profession. In this text, it has been argued for being a virtues journalist the basic rules is not enough but it is the search for being a more virtues journalist in general. The concept of **Parrhesia** of Euripides is the re-explanation of journalism based on principles of telling the truth and emotional feeling. Modern living is omitting an important emotional part and the person who create the life with his apprehension and people become*

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

emotionless in a way. However, from Socrates and after his time to today many people argued that the most important part of a person is his emotional side. This work has to be taken as an explanation of journalism in the aspect of these two different and important points of view to re-understand the journalism virtue.

Key Words: *Parrhesia, telling the truth, emotional feeling and virtue*

Giriş

Gazetecilik ve ahlak ilişkisi çeşitli düzlemlerde tartışmayı gerekli kılmaktadır. Bunun nedeni ise mevcut durumda gazetecilerin meslekleri ile kurdukları ilişkide ahlaklı olmanın yeter ve şart ilkesinin “meslek ilkeleri” ne olan bağlılık ile açıklanıyor olmasıdır. Süre giden ahlak tartışmaları gazetecilerin bu ilkelerle kurdukları ilişki/tutum/davranış üzerinden değerlendirilmektedir. Oysa gazetecilik mesleği, dolayısıyla insan ilişkileri belirli ilkeler manzumesi içinde düşünülemeyecek kadar karmaşıktır. Bu anlamda gazetecilik ve ahlak ilişkisi farklı perspektiflerden yeniden ele alınmayı zorunlu kılmaktadır. Bu metin gazetecilik etiği meselesini iki kavrama dayanarak yeniden düşünmeyi denemektedir. Bunlardan ilki Euripides’in *parrhesias* yani *doğruyu söylemek*, diğeri ise *duygusal zeka* kavramıdır. Foucault (2005) Euripides’in *parrhesia* kavramını yeniden gündeme getiren düşünür oldu: Bir seri ders olarak *Parrhesia*’yı “hakikati söyleme konusundaki dürüstlük” başlığı ile öğrencileriyle tartıştı. İnsanın salt aklının ötesinde bütün yapıp etmelerinin aynı zamanda da duygusal tarafı olduğunu kabul edip, bunu yönetebilme becerisi ise *duygusal zeka* kavramı ile açıklanmaktadır. Gazetecilik mesleği insan ilişkileri bağlamında sadece rasyonel aklın dolaşımında olduğu bir meslek değildir. Her gün çeşitli insan ilişkileri ile mesleğini yerine getiren gazetecinin hem *parrhesias* yani doğruyu söyleyen hem de duygularını iyi yönetebilen olması gerekmektedir. Bu metin, doğruyu söylemek ile duygusal zeka kavramlarından yola çıkarak gazetecilik ve meslek etiği sorununa bakış denemesi olacaktır.

***Parrhesia*: Doğruyu Söylemek ve Gazetecilik**

Parrhesia sözcüğü Yunan edebiyatında ilk kez Euripides tarafından (M.Ö 484-407) kullanılmıştır. Foucault 1983’de Berkeley’deki California Üniversitesi’nde “Söylem ve Hakikat” üzerine verdiği altı derslik seminer dizisinde Antik Yunan’daki *parrhesia*- ya da “hakikati söyleme konusundaki dürüstlük” mevhumunun açıklamaktaydı. Kavramsal tanıma göre *parrhesia* egemen karşısında “öteki”nin her türlü riski göze alarak konuşmasıdır. *Parrhesiastes* ise bu riski göze alarak *parrhesia* yı kullanan insana karşılık gelmektedir. Foucault’a göre ise *parrhesiastes*, aklının dibindeki her şeyi

söyleyen, kendini afişe eden ve bu sayede yüreğinin ve zihninin en dipsiz kuyularını dahi başkalarına açabilen kişiyi anlatır.

Parrhesia gazetecilik meslek pratiği ve ahlakını da yakından ilgilendiren bir kavram. Günümüzde meslek yaşamı içinde her zamankinden daha çok *parrhesiastes*'lere ihtiyaç gözükmektedir. Ancak bunun mümkün olabilme zemini sorunludur. Öncelikle 'dürüstlük' topluma ama en çok da kendine karşı dürüst olma düşüncesidir kişiyi *parrhesiastes*'laştırır. Çünkü o muktedirlerin her türlü had bildirme, tahakküm kurma ve düşünsel ya da fiziksel varlığını yok etme çabalarına karşın; hakikati, yalnızca inandığı hakikati söylemeyi bir ödev saymıştır. Yalanlar üzerine kurulan taktiksel ittifaklar, sahte tebessümler, çıkar dayanışmaları, olan bitene sessiz kalmanın getireceği ödül ve mükâfatlardan çok uzaktadır o. *Parrhesiastes* doğrudan, süslü cümlelerin peşine düşmeden, kimseye tahakküm kurmayı amaçlamadan, eleştirmeyi hedefleyerek, cesaretle ve ahlaki bir sorumluluk dahilinde görevini yerine getirir. Doğru olduğunu düşündüğünü değil, düpedüz doğru olanı söyler. *Parrhesiastes* doğruyu söyler, çünkü söylediğinin doğru olduğunu bilir ve söylediği gerçekten doğrudur.

Foucault modernitenin ispat çelişkisine hapis düşmeden erdemini ve ahlaki niteliklerin kılavuzluğunda *parrhesiastes*'in hakikati bildiğini söyler. Bildiği doğru olduğu için artık retoriklerin kuracağı tahakküme ihtiyacı kalmamıştır. O nedenle aracı konuşur, bastırılmaz bir duygu dahilinde, içinden yükselen bir zorunlulukla hakikati anlatır ve anlatının sonuçlarını önemsemez. Anlatırken muktedirlere boyun eğmez, devlet danışmanlığından, muktedir yakınlığından 'öte'de kurar sözcüklerini. Çünkü hakikati söylemek onun vazgeçemeyeceği ahlaki bir ödevdir.

Bu ödevi ile öncelikle kendi kendisine dürüst olmayı seçen *parrhesiastes* 'ben'liğini yeniden kurar; devletler ve muktedirlerin kırilemeyeceği bir mesafede. Hangi konularda hakikati söylemek önemlidir? Kim hakikati söyleyebilecek durumdadır? Bir kimsenin kendisini hakikat anlaticısı olarak tanıtmamasını ve böyle görülmesini sağlayacak ahlaki, etik ve ruhsal koşullar nelerdir? Hakikati söylemenin sonuçları nedir? Bunun iktidarla olan ilişkisi nedir? Foucault, Sokrates öncesi ve Sokratesçilere, oradan da Yunan ve Latin stoacılarına kadar uzanarak Batı düşüncesinin arkeolojisini sürdürür. *Parrhesiastes*, yani hakikati söyleyen sadece dürüst olmakla ve düşüncesini söylemekle kalmaz, aynı zamanda onun düşüncesi hakikattir. *Parrhesia*'nın bir özelliği de inanç ile hakikat arasında her zaman tam bir örtüşme olmasıdır. *Parrhesiastes*'in dürüstlüğü konusunda herhangi bir 'ispat' varsa, bu cesarettir. Çünkü bir insan ancak hakikati söylemenin risk ya da tehlike arz ettiği durumlarda *parrhesia* kullanıyor sayılır ve *parrhesiastes* olarak

kabul görmeyi hak eder. Foucault bir gramer öğretmenin öğrencilerine anlattığı hakikatin onu bir *parrhesiastes* kılmayacağını söyler Oysa bir tiranı eleştiren filozof, göze aldığı tehlike ile *parrhesiastes*'tir. *Parrhesia*'nın işlevi bir başkasına hakikati ispat etmek değil, eleştiri sunmaktır. Bu eleştiri dinleyiciye ya da konuşmacının kendisine yöneliktir. Son olarak da *parrhesia*'da hakikati söylemek bir ödev olarak görülür (Foucault, 2005: 14)

Belirli bir risk alarak hakikati söylemek olarak adlandırabileceğimiz *parrhesia* kavramı aslında gazetecilik meslek pratiğini açıklamakta önemli bir kavram gibi gözükmektedir. Ancak gelinen durumda medyanın ekonomi politliğini başka bir tartışmanın konusu olarak dışarıda tutarsa, Sennett'in insan karakteri üzerine söylediklerine kulak vermek gerekmektedir. Sennett *Karakter Aşınması* kitabında insan karakteri üzerine şunları söylemektedir:

"Karakter, kendi arzularımıza ve diğer insanlarla aramızdaki ilişkilere yüklediğimiz etik değerdir. Horatius bir insanın karakterinin onun dünyayla nasıl bağlantı kurduğunu ilintili olduğunu yazar. Bu anlamda 'karakter', insanın içinde beslediği ancak kimse tarafından gözlemlenemeyen arzu ve duyarlılıkları ifade eden 'kişilik' adlı modern türevinden daha kapsayıcı bir ifadedir" (Sennett, 2005: 10).

Sennett, yeni kapitalizmin insan karakterine yönelik saldırılarını anlatırken bir yanıla da içinde bulunulan durumun fotoğrafını çeker. İnsan, mevcut şartlarda daha iyi nasıl olabilir sorusunun peşine düşen Sennett, çalışma ortamları, aile ilişkileri bağlamında artık bambaşka bir kültürün içinde olduğumuzun farkına varmamızı ister. Günümüzde evli çiftler çalışma şartları gereği farklı kentlerde yaşamlarını sürdürerek, buna boyun eğmektedirler. Ona göre bu değişen yaşam şartları farklı karakterde insan tipini de inşa etmektedir. Sennett'ten yola çıkarsak gazetecilik mesleği ve gazetecilik algısı da bu ortamdan bağımsız değildir. Salt kendi kariyeri için varlık gösteren bir gazetecinin *parrhesia* olmasını nasıl bekleyeceğiz? Doğruyu söylemek ile mesleği arasında kuracağı ilişki zorlu bir ilişkidir ama, her şeye rağmen imkansız değildir.

Foucault'ya göre eğer bir mahkeme esnasında aleyhinde kullanılabilecek bir şey söylersen, dürüst olmana, söylediğin şeyin doğru olduğuna inanmana ve bu şekilde konuşarak kendini tehlikeye attığına inanmana rağmen *parrhesia* kullanmamış olursun. Zira *parrhesia*'da tehlike daima söylenen hakikatin dinleyiciyi incitebilecek ya da öfkeliendirebilecek nitelikte olmasından kaynaklanır. Bu nedenle *parrhesia* daima hakikati

söyleyen ile dinleyici arasındaki bir ‘oyun’dur. Söz konusu *parrhesia*, örneğin dinleyicinin belli bir şekilde davranması gerektiği ya da düşüncelerinin, edimlerinin vb. yanlış olduğu şeklinde bir uyarı olabilir. Konuşmacının, kendisi üzerinde güç kullanabilecek ve yaptıklarından dolayı onu sansürleyebilecek ya da cezalandırabilecek birine hitap ettiği durumlarda, *parrhesia*, konuşan kişinin yaptığı bir edimin itirafı olabilir. Yani bu anlamda *parrhesia*’nın işlevi bir başkasına hakikati ispat etmek değil, eleştiri sunmaktır ve bu eleştiri dinleyiciye ya da konuşmacının kendisine yöneliktir. “Sen bunu yapıyor ve şunu düşünüyorsun. Ancak bunu yapmamalı ve şunu düşünmemelisin.” “Şu şekilde davranıyorsun, ama aslında şu şekilde davranman gerekir.” “Ben bunu yaptım ve bunda hatalıydım.” *Parrhesia* bir başkasına ya da kişinin kendisine yönelik bir eleştiri biçimidir. Ancak bu eleştiri daima konuşmacının ya da itirafçının dinleyiciye oranla aşağı konumda bulunduğu bir durumda gerçekleşir. *Parrhesiastes* daima hitap ettiği kimseden daha güçsüz konumdadır. *Parrhesia* bir anlamda “aşağıdan” gelip “yukarı” yönelir. Bu nedenle, bir çocuğu eleştiren bir babanın *Parrhesia* kullandığı söylenemez. Ancak bir filozof bir tiranı eleştirdiğinde, bir vatandaş çoğunluğu eleştirdiğinde ya da bir öğrenci öğretmenini eleştirdiğinde *Parrhesia* kullanmış olabilir (Foucault, 2005: 15). *Parrhesia* bu anlamda gücün/iktidarın karşısında doğruyu söyleyebilme yetisidir.

Parrhesia’nın bir özelliği de onun bir ödev olduğudur. Foucault bunu şöyle örnekler: Hakikati kabul edemeyenlere hakikati söyleyen ve sürgüne gönderilen ya da bir şekilde cezalandırılan hatip sessiz kalmak konusunda özgürdür. Kimse onu konuşmaya zorlayamaz; ancak o, bunu yapmanın bir ödev olduğunu hisseder. Öte yandan, bir kişi hakikati söylemek zorunda ise (örneğin işkence tehdidi altındaysa), bu durumda onun konuşması *Parrhesia* tarzı bir konuşma olmaz. Yargıçlar tarafından suçunu itiraf etmeye zorlanan bir maktul *Parrhesia* kullanamaz. Ancak eğer ahlaki zorunluluk sonucu suçunu bir başkasına itiraf ederse, o zaman *Parrhesia* ediminde bulunmuş olur. Bir dostu ya da hükümdarı eleştirmek, hatasını anlamayan bir dosta yardım etmenin bir ödev olduğu, ya da kralın hükümdarlığını düzeltmek için ona yardım etmenin siteye karşı bir ödev olduğu ölçüde bir *Parrhesia* edimidir (2005: 17).

Tüm bu anlatılanların sonucunda *Parrhesia*, Foucault’a göre konuşmacının dürüstlük yoluyla hakikatle, tehlike yoluyla ise kendi hayatıyla kurduğu bir ilişkidir. Ayna zamanda da eleştiri yoluyla kendisi ve diğer insanlarla oluşan karmaşık ilişkiyi anlatır. Daha kesin bir ifadeyle, *Parrhesia*, konuşmacının hakikatle olan kişisel ilişkisini ifade ettiği, hakikati anlatma eylemini başka insanlara –aynı zamanda da kendisine- yardım edip onların durumunu düzeltme amacını taşıyan bir ödev gibi gördüğü ve bu nedenle

hayatını riske attığı bir sözel etkinliktir. *Parrhesia*'da konuşmacı özgürlüğünü kullanır ve kandırma yerine dürüstlüğü, sahtelik ya da sessizlik yerine hakikati, hayat ve emniyet yerine ölümü, kendi çıkarını koruma ve ahlaki kayıtsızlık yerine ahlaki ödevi tercih eder (2005: 17).

Tepe, Sokrates öncesi felsefede doğruluk kavramını en iyi Protagoras'ın “*Bütün şeylerin ölçüsü insandır, varolanların olduğunun, varolmayanların olmadıklarının*” ifadesidir olduğunu söyler. Protagoras'a ait bir diğer ifade ise: “*Her bir şey bana nasıl görünüyorsa benim için öyledir, sana nasıl görünüyorsa senin için öyle... Üşüyen için rüzgar soğuk, üşümeyen için soğuk değildir*” ve “*her şey üzerine birbirine karşı iki söz söylemek mümkündür*” (Tepe, 2003: 37). Bu iki ifade, yada bir başka deyişle kavrayış, günümüz için de geçerliğini korumaktadır. Gazetecinin meslek pratiğinde alacağı pozisyon böylesi bir gerçeklikten beslenmek durumundadır. Her şey üzerine birbirine karşıt iki şey söylemek mümkünse eğer, gazeteci bu iki karşıt görüş karşısında yeniden düşünebilen olmalıdır. Ahlaki duruş doğruyu söylemek konusunda kendini yormak demektir.

Duygulara Yeniden Kavuşmak: Duygusal Zeka ve Gazetecilik

Aydınlanma insanların rasyonel yolla en iyiye ulaşacağına olan inancı temsil etmektedir. İnsan aklı sayesinde onu kullanarak doğruya ve iyiye yönelir ve iyi insan olabilmenin şartı da bu yönelimin bir sonucudur. Kant'ın insan aklına olan inancı tüm modern yaşamın ilkesi olarak ahlaki tavrın da ne olması gerektiğini tanımladı. Akıyla insan, iyinin ve doğrunun izini sürecekti. Duygu bu anlamda insanın zaafli bir yanını temsil etmekteydi. Tüm modern yaşam bir bakıma insanın duygularıyla olan mücadelesini anlatmaktadır. İnsan duygularından arınmak zorunda olan bir varlıktı. Bu arınmayı gerçekleştirdiği oranda hayatla, işiyle kurduğu ilişkide de o kadar başarılı olacaktı: “Sakin duygularına yenilme”, “duygusal davranırsan başaramazsın” sözcükleri akliselim insanların verdiği öğütlerdi. Doğru karar verebilmenin yolu duygusallıktan uzaklaşılarak mümkün olabilirdi. Oysa, insanın duygusal boyutu Sokrates'ten, Rousseau'ya, Baumann'dan Sennett'e üzerinde önemle durulan kavramdı. Onlara göre, İnsan sadece aklıdan ibaret değil, duyguların bir toplamıdır da aynı zamanda.

Sokrates'te “kendini bil” düsturu, insanın insan olma sürecinin ancak kendiyile kurduğu ilişkinin bir sonucu olarak daha iyiye ve daha mükemmele ulaşabileceğine olan inancı anlatmaktadır. İnsan, hayatla ve bir başkasıyla kurduğu ilişkinin düzeyini ancak kendini bilerek ahlaki kılabilir (Foucault, Gutman, Hutton, 1999). Rousseau'da özyaşam öyküsünün başlarında, “Düşünmeden önce hissederim” diyerek duygunun yaşamındaki önemini vurgular. Rousseau, duygular tarafından yönetilen bir yaşamdan şu şekilde söz eder:

“Kimi zaman dendiği gibi, kılıç kınından çekiliyor. Bu benim öyküm. Tutkularım bana hayat veriyor ve tutkularım beni öldürüyor. Hangi tutkular, diye sorulabilir. İvır zıvır dünyanın en çocuksu şeyleri. Gene de Helen’e sahip olmak kadar ya da Kainatın tahtı tehlikedeymişcesine etkiliyorlar beni. (...) Hesaba katabileceğim tek bir sadık kılavuzum var; varlığımın gelişmesine damgasını vuran ve bu suretle neden ya da sonuç işlevi gören olayları hatırlatan duygular dizisi. Talihsizliklerimi çabucak unuturum. Ama hatalarımı unutamam, hele gerçek duygularımı hiç unutmam. Bunların anısı, yüreğimden silemeyeceğim kadar değerlidir. Olayları unutabilir, sırasını değiştirebilir, ya da tarihlerinde yanulabilirim. Ama hissettiklerim konusunda yanılmam veya beni bunu yapmaya iten duygularım konusunda yanılmam; öykümün temel konuları bunlar işte. İtirafLARımın gerçek amacı, iç düşüncelerimi yaşamımın her durumunda tas tamam olduğu gibi ortaya koymak. Anlatmayı vaat ettiğim ruhumun tarihidir ve bunu aslına sadık olarak yazarken başka hiçbir anıya ihtiyacım olmayacak; şimdiye kadar yaptığım gibi yeniden kendimin iç benliğine nüfuz etmem yeterli” (Foucault, Gutman, Hutton, 1999:79-81).

Bauman ahlaki okuma yaparken duyguyu insanın merkezine yerleştiren bir düşünürdür. Ona göre yaşamı yaşanabilir kılan en önemli değer, canlı olma duygusudur: Yaşam, başkalarıyla iletişim kurmaktır, başkalarıyla birlikte olmaktır, başkaları için eylemde bulunmaktır, başkalarının gereksinimi ve onların benim dikkatimi ve sempati için uğraşları sonucunda benimle konuşulması, istenir olmam ve bir önem kazanmamdır (Bauman, 200: 55-56). Bauman, Dlaise Pascal’ın gözlemini şöyle aktarır:

*“Kalbin kendi aklı vardır” Bu sözlerdeki vurgu, Max Scheler’in işaret ettiği gibi, iki sözcük üzerinedir: “kendi” ve “akıl”. Buradaki **kendi** hakkında hiçbir şey bilinemez; Onun, kör bir adamın renklere “kör” ve sağır bir adamın seslere sağır oluşu gibi kendi aklı, yani her anlayışın kör olduğu meselelere ilişkin nesnel ve aşikar iç görüleri vardır. Eğer biri benim net biçimde gördüğüm şeyi görmüyorsa onun “kör” olduğunu düşünürüm. Ve*

körlük suçlaması her iki tarzda işler. Scheler, kalbin utanmasını ya da özür dilemesini gerektiren hiçbir şey yoktur, diye ısrar eder. Kalp, aklın gurur duyduğunu ilan ettiği standartlara kolayca uyabilir. Akıl onları oldukları haliyle tanımasa da, bir kalp düzeni, bir kalp mantığı, hatta bir kalp matematiği vardır. Her parça aklın kendi üstünlük ürvanı olarak gururla sıraladıkları kadar tutarlı ve zariftir (Bauman, 2001: 203).

Sennett'e göre ise karakter, özel olarak duygusal deneyimlerimizin uzun vadeli boyutudur. Ona göre karakter kendini karşılıklı sadakat ve bağlılık, uzun vadeli bir hedef için çaba sarfetme ya da gelecekteki bir amaç uğruna kimi mükafatları erteleme şeklinde gösterir. Her birimiz, herhangi bir özel anda yaşadığımız duygu karmaşasının içinde bazı duyguları seçer ve içimizde yaşatırız; yaşattığımız bu duygular karakterimizi oluşturur. Karakter kendimizde değerli bulduğumuz ve başkalarının değer vermesini beklediğimiz kişisel özelliklerimizdir (Sennett, 2005: 10-11). Bu kişisel özelliklerimiz ise duygularımızla doğrudan ilişkilidir. Sennett'e göre endüstriyel rutin, insan karakterinin bütün derinliğini yok etme tehlikesini barındırır. Adam Smith *The Theory of Moral Sentiments* (Ahlaki Duygular Kuramı) kitabında insan ve duygu arasındaki ilişkiyi şu şekilde özetler:

“Smith insanlar arasındaki sempatinin ve birbirlerinin ihtiyaçlarını kavrayabilme yeteneğinin erdemlerini savunmuştu. Smith, sempatinin kendiliğinden beliren ahlaki bir duygu olduğunu; bu duygunun, bir kadın ya da erkek diğerinin acısını ya da gerilimini kavradığında aniden ortaya çıktığını belirtmişti. Ancak işbölümü bu tür kendiliğinden patlamalara ket vuruyor ve rutin, sempatinin serbestçe akışını engelliyordu. Smith kesinlikle, pazarların büyümesini ve işbölümünü toplumun ahlaki değil maddi ilerlemesiyle eş tutuyordu. Sempatinin erdemiyse, insan karakterinin daha ince yönlerini yansıtıyordu. (...) Smith için sempatinin kendiliğinden patlaması insanın iradesini yener ve onu kendi kontrolünde olmayan hislerle doldurur: Toplumdaki başarısızlıklarla ani bir özdeşleşme veya yalan söylemeyi alışkanlık haline getirenlere veya korkaklara merhamet göstermek gibi. Bu kendiliğinden zaman alanında yer alan sempati patlamaları bizi

normal ahlaki sınırlarımızın dışına iter. Sempati kesinlikle öngörülebilir veya rutin bir duygu değildir” (Aktaran: Sennett, 2005: 38).

Bu tür duygu patlamalarının etik önemini vurgulayan Smith, çağdaşlarından ayrıksı bir yerde durmaktaydı. Onlar, insan karakterinin, etik açıdan kendiliğinden duygulardan hatta insan iradesinden bağımsız olduğunu düşünmekteydiler. Oysa Smith’e göre karakter tarih ve onun öngörülemeyen zigzagları tarafından biçimlendirilir. Kendi karakterini geliştirmek isteyen kişinin bu rutinden kurtulması gerekir (2005: 39). Esas sorun da bu rutinin içine hapsolmuş çağımız insanının bundan nasıl kurtulacağıdır. Ross Poole bundan kurtulma değil ama, kapitalist gelişim sürecinin duygu ile akli nasıl ikiye ayırdığını anlamamızı ister. Duygusal alan ev içi dolayısıyla kadına ait bir alan iken, kamusal alan aklın hakimiyetinde erkeğe aittir (Poole: 1993).

Poole bu ayırım ile birlikte modern dünyanın dolaşımında bulunan iki ahlak anlayışının inşa edildiğini söyler: İlki kamusal hayata, diğeri ise özel hayata uygun düşen ahlak anlayışı. Bu farklı iki ahlak kavrayışı kadınların ve erkeklerin birbirleri ve kendileri hakkındaki düşüncelerini de biçimlendirir. Erkekler kamusal hayatın içinde onun ilkeleri ve ahlakını kurarken, kadınlar aile içi yapının kurucularıdır, yani duygusal alanın elemanlarıdır. Kamusal ve özel, eril ve dişil arasındaki ayırım Poole’e göre modern tarihin ürünüdür. Poole, kapitalist gelişim sürecinin inşa ettiği bu ikili ahlak yapısını eleştirir (Poole, 2003: 70-75).

Mestrovic günlük hayatın, medya aracılığıyla kurulan bir hiper metin haline geldiği günümüzde duygu düzleminde derin bir kaymanın yaşandığına işaret ederek *duyguötesi*’lik kavramını ortaya atar. Bu kavram insanlığın giderek duygularından uzaklaşmasının bir çığılığıdır. Günümüzde duyguların samimiliğinin, sahiciliğinin örselendiğini, duygu düzleminde derin bir yabancılaşma yaşandığına vurgu yapan Mestrovic gelinen durumu *duyguötesi toplum* olarak adlandırır. Bu kavram modernist teorilere alternatif bir sosyolojik kavram önerisidir. (Mestrovic:1999). Manifesto niteliğindeki *Duyguötesi Toplum* kitabının girişinde şunları söyler:

“Çağdaş bireyin, atalarımızın bildiğinden daha çok şey bildiği konusunda modernistlere katılıyorum, ama modernist teorisyenlere karşı eylemin ortaya çıkması için bilginin yeterli olmadığını savunuyorum. Eylem, duygular ve akıl arasında bir bağlantıyı varsayar, işte duyguötesi toplumlarda bu bağlantı kopmuştur” (Mestrovic, 1999: 51).

Ona göre geride bıraktığımız yüzyıl sonuyla birlikte içinde yaşadığımız illet kültürel kısırlık değil duygusal kısırlıktır (1999: 97). Eski devirlerde duygunun şöyle ya da böyle bir eyleme yol açabilmesi beklenirken, günümüzün *duyguötesi* toplumlarında duygu ile eylem arasındaki bu “doğal” ilişki sürekli olarak kopartılmaktadır (1999: 144).

Mestrovic, gazetecilerin ahlaki duruşlarını *duyguötesi* toplumu elemanları olarak sorgular. Egemen medya anlayışında haber hikayelerine duygusal olarak yaklaşmama gazetecinin temel mesleki eğilimlerinden birisidir. Çünkü *duyguötesi* toplumlarda ciddiye alınmayı ya da saygı görmeyi bekleyen/isteyen hiç kimse konusunu sunarken kişisel tutkusunu göstermemelidir. Kişi soğukkanlılığını koruduğu müddetçe saygınlığını da korumayı sürdürür. Kişi/gazeteci ilgilendiği konuyla arasına mesafe koymalı ve duygusal olarak ilişiksiz görünmelidir. Genel gazetecilik kavrayışı içinde ise gazetecilerin tarafsızlığı bu çerçevede algılanmaktadır. Duygularından uzaklaşmış bir gazeteci ancak tarafsız, nesnel habercilik yapabilir. Dolayısıyla ahlaki olmanın yolu duygulardan arınmayı gerektirir. Bu anlamda ona göre yirminci yüzyıl duygusal temizlik çağıdır ve gazetecilik mesleği de bundan yeterince nasibini almıştır (1999:153). Gündelik meslek pratiği bunun örnekleriyle dolup taşmaktadır. Herhangi bir konuda mağduriyet yaşamış birisine -bir yakınıni yitirmiş olabilir- sorulan “kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusu ancak duygulardan muaf yaşayan bir gazeteci tarafından sorulabilir. Ölmekte olan birini çeşitli açılardan çekebilmek gazetecinin mesleki pratikleri arasındadır. Bu anlamda mağdur insanların öfkeleri ve duygulanımları anında tüm dünyada paylaşılan haber konuları olmaktadır. Gazeteciler bir yanıyla duygulardan beslenen ve onları kullanan bir habercilik tarzına yaslanırken, diğer yandan da bu duygulanım alanlarının sahiciliğinin yitirildiği bir dünya yaratılmaktadırlar.

Modern yaşamın insanın duygusal bir varlık olduğunu unutmaması, Ross Poole’de ikili bir ahlaki dünya yaratılmasının nedeni olurken, Mestrovic’de tamamen duygusal alandan kopmuş bir insan manzarası ortaya çıkmaktadır. İnsanın duygusal boyutundan kopartılması felaketine karşı yanıt yine kapitalist sistemin içinden çıkmaktadır: Duygusal zeka. Bu kavrayış 1990’ların başında adeta tüm dünyaya müjdelendi. Çünkü, insanın duygularından uzak kalması iş yaşamındaki performansını/başarısını etkilemekteydi. Bu anlamda insan ve duygu arasındaki ilişki yeniden ele alınmalıydı. Bu anlamda ortaya atılan kavram ise *duygusal zeka* oldu.

Mestrovic’in kavramı günlük ideoloji tarafından biçimlenen ve günlük bilgiyi, his dünyasını biçimlendiren bir olguya işaret etmekte ve bu olguyu sosyolojik ve psiko-sosyal düzleminde ele almakta iken, duygusal zeka kavramı

bireysel bir değişkene, daha ziyade kişiler arası iletişim becerilerine atıfta bulunmaktadır.

Mayer'e göre duygusal zeka kişinin ruh halinin ve o ruh hali hakkındaki düşüncelerinin farkında olabilmesi demektir. Ona göre kişiler duygularını birbirlerinden farklı şekilde ele alıp baş etmektedirler (aktaran: Goleman, 2005: 66-67). Goleman'a göre, insan duygularıyla hareket eden bir varlık. Tüm iletişim düzlemleri ve karar verme süreçlerimiz çeşitli duygu halleri ile yaşanılmaktadır: Öfke, üzüntü, sevinç, korku, zevk, sevgi, şaşkınlık, iğrenme, utanç gibi. Duygusal zeka bu duygu durumlarını içinde bulunduğu ortamda en iyi yönetebilendir (2005: 359). Ayrıca duygu hallerinin tümünü yönetebilmenin bir başka aracı ise empati kavramıdır. Anahtar niteliğinde bir sosyal beceri olan empati, başkalarının hislerini anlayabilmek, onların bakış açısından görebilmek ve insanların konu hakkındaki farklı düşüncelerine saygı göstermek olarak adlandırılmaktadır. Önemli odak noktalarından biri de ilişkilerdir; bu ise hem dinlemeyi hem de sormayı bilmeyi; birinin söylediği ve yaptığıyla buna karşı kendi tepki ve yargılarını ayırt etmeyi; öfkeli ya da edilgen olmaksızın, kendini ortaya koyabilmeyi; işbirliği, anlaşmazlık çözümü ve uzlaşarak bir yol bulma sanatlarını öğrenmeyi içermektedir (Goleman, 2005: 335).

Dolayısıyla duygusal zeka kavramı bir anlamda duygu dünyasının önemini yeniden hatırlama olarak kabul edilmelidir. Bir çeşit iadeyi itibar. Yani insanı yöneten sadece akli değil, aynı zamanda da duygulanımlarıdır. Duygularını yönetmeyi bildiği ve bunlardan kopmadığı, onların kendi ve insanlık camiası için önemini hatırladığı oranda kendini de hatırlayacaktır.

Sonuç Yerine

İçinde yaşanan her çağ kendi ruhunu da yaratıyor. Bu aynı zamanda yaşanan her şeyin o çağa özgülüğü anlamını da içermektedir. 1900'lerin başında gazeteci olmak ile 2000'lerin gazetecisi olmak arasında kuşkusuz fark olacaktır. Zira en başta yaşam tarzları ve his dünyaları değişmektedir. Zaman herkesin ve her mesleğin üzerinde etkin bir rol oynuyor. Bu argümana ters düşecekmiş gibi duran bir başka gerçeklik ise insanın varoluşundan bu yana değişmezlik gösteren karakter özelliklerinin de bulunması. Sadece insan olmanın getirdiği kimi özellikler hiç değişmeden bizimle beraber çağlar boyu yaşıyor. Kimi ahlaki değerler, erdem pratikleri de bunun içinde yer alıyor. İçinde yaşanan gerilimler, insanları anlamama ya da yargılamalarımız belki de bu hiç değişmemesi gereken değerlerle, çok değişmiş hayat pratiği arasında yaşıyor. İnsan yaradılıştan itibaren bir diğere karşı sorumlu ve bu anlamda da ahlaki ilkeler ve manzumelere sahip; ya da sahip olmaya çalışıyor. Bu anlamda ahlaki olmak/insan ve diğer insan arasındaki ilişki Bauman'dan yola çıkarak her daim yeniden

üzerinde durulması gereken bir ilişki olarak karşımıza çıkıyor. Ahlakî olmak Bauman'da müphem bir şeydir ve belli ilkeler manzumesi ile sınırlı olamaz.

Ancak modern yaşamda insan ve insan arasındaki ilişkiyi belli kurallar içinde "ahlakî" olunabileceğine yönelik bir örgütlenme modelidir. Ancak bu model epey bir zamandır yara aldı. Kimilerine göre yaralar sarılacak ve modern yaşam yoluna devam edecek, kimilerine göre ise modern yaşamın değerleri ciddi bir sorgulamadan geçiriliyor. Postmodern olarak adlandırılan bu sürecin belki de en iyi yanı, bugüne kadarki insanlık birikiminin bir eleştiri bombardımanına tutulması. Gazetecilik de modern kurumların en önemlilerinin başında geliyor. Daha iyi bir gazeteciliğin mümkün olabileceğinden hareketle, mesleğin daha iyiye yönelebilmesinin yollarını aramak bu anlamda çok önemli. Çağımızın en çok eleştirilen mesleklerin başında gelen gazetecilik, kuşkusuz yaşanan çağın ruhundan da en çok etkilenen, ama aynı şekilde o ruhu yeniden üreten etkin bir yerde konumlanmış durumda. Daha ahlaklı bir meslek pratiği mesleğe olan ilgi ve alakanın yoğunlaşmasıyla mümkün olacaktır. Bu da mevcut durumun eleştirisi ve meslek pratiğinin sorgulanması ile mümkündür. Ama, her şeyden önemlisi, iyi bir gazeteci olabilmenin yolu iyi bir kişi olmaktan geçmektedir. Bunun için de yeni kavrayışlara ve tartışmaya her zamankinden daha çok ihtiyaç bulunmakta. Bu anlamda da Parrhessia yani doğruyu söylemek ile duygusal alanımız üzerinde yeniden düşünmek kanımca bir seçenek olabilir.

KAYNAKÇA

Bauman, Z. (2000) *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, (çev.) N. Demirdöven, Ayrıntı: İstanbul.

Bauman, Z. (2001) *Bireyselleşmiş Toplum* (çev.) Y. Alogan, Ayrıntı: İstanbul

Foucault, M. (2005) *Doğruyu Söylemek*, (çev.) K. Eksen, Ayrıntı: İstanbul

Foucault, M., Gutman, H., Hutton, P. (1999) *Kendini Bilmek*, (çev.) G. Ç. Güven, Om: İstanbul

Goleman, D. (2005) *Duygusal Zeka*, (çev.) B. S. Yüksel, Varlık: İstanbul

Mestrovic, S. G. (1999) *Duyguötesi Toplum*, (çev.) Abdullah Yılmaz, Ayrıntı: İstanbul

Poole, R. (1993) *Ahlak ve Modernlik*, (çev.) M. Küçük, Ayrıntı: İstanbul

Sennett, R. (2005) *Karakter Aşınması*, (çev.) B. Yıldırım, Ayrıntı: İstanbul

Tepe, H. (2003) *Felsefede Doğruluk ve Hakikat*, İmge: Ankara

Tepe, H. (der.)(2000) *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu: Ankara